

ПРЕМА ИСТОИМЕНОМ РОМАНУ ЕНЕСА ХАЛИЛОВИЋА

АКО ДУГО ГЛЕДАШ У ПОНОР

РЕГИОНАЛНО ПОЗОРИШТЕ НОВИ ПАЗАР /
КУЛТУРНИ ЦЕНТАР НОВИ ПАЗАР

НЕДЕЉА, 20. ЈУН

BASED ON THE EPONYMOUS NOVEL BY ENES HALILOVIĆ

WHEN YOU GLAZE LONG INTO ABYSS

REGIONAL THEATRE NOVI PAZAR, CULTURAL
CENTRE NOVI PAZAR

SUNDAY, 20TH JUNE



Аутор и редитељ: ЗЛАТКО ПАКОВИЋ
Композитор: БОЖИДАР ОБРАДИНОВИЋ

Written and directed by ZLATKO PAKOVIĆ
Composer: BOŽIDAR OBRADINOVIĆ

Глумци – драматурзи

Cast – dramaturges

АНЂЕЛА МАРИЋ
ЛЕМАНА БИЊОШ
САНДРА МИЉКОВИЋ
РИФАТ РИФАТОВИЋ
ДУШАН ЖИВАНИЋ
ХАРИС ШЕЋЕРОВИЋ
ВАХИД ЏАНКОВИЋ

ANĐELA MARIĆ
LEMANA BINJOŠ
SANDRA MILJKOVIĆ
RIFAT RIFATOVIĆ
DUŠAN ŽIVANIĆ
HARIS ŠEĆEROVIĆ
VAHID DŽANKOVIĆ

Представа траје 1 сат и 25 минута

The play is 1 hour and 25 minutes long

ПИСАЦ

Роман залази до самих граница зла и несрећа људских судбина, од породичне клетве, сиромаштва породице два инвалида, сина који постаје наркоман и кћери – главног лика романа чија борба са животом и за частан живот у немогућим условима доживљава све теже поразе. То је паланачка средина у којој ситна добротина прекрива неограничена осиност обогаћених. Људи се боре за „ћорави залогај“, свако је „талац хлеба који једе“ и зато крије туђе бруке и злодела, па и злочине, јер ће иначе то бити претворено у њихову бруку и кривицу. Сви све знају, а „црни су који имају, чисти су који немају“ – пише Халиловић. „Кад прихватиш блуд, сакрију те. Кад га не прихватиш, обрукају те.“

(...) На новинарско питање да ли је роман плод његове маште, Енес Халиловић је одговорио: „Писац је сведок времена...“.

Ако дуго гледаш у јонор Енеса Халиловића написан је у маниру најбољих усмених приповедача. По томе подсећа на српску стварносну прозу 70-тих година прошлог века чији су најпозна-

тији представници Драгослав Михајловић, Видосав Стевановић, Милисав Савић, Мирослав Јосић Вишњић, Славко Лебедински, Радослав Братић... За разлику од њих Енес Халиловић успева да кроз непосредност исказа обухвати дубину и свеобухватност зла са којом се суочавају ликови овог романа.

Миливој Анђелковић

ЕНЕС ХАЛИЛОВИЋ

Приповедач, романсијер, песник и драмски писац (Нови Пазар, 1977). Прву песму објавио са 16, а прву књигу *Средње слово* са 17 година. Објавио је збирке песама: *Средње слово*, *Блудни јарий*, *Листови на води*, *Песме из болести и здравља*, *Зигови* и *Банлагеш*. Аутор је збирки прича: *Поштомци одбијених јросица*, *Кайларне јојаве* и *Чудна књија*.



Написао је две драме *In vivo* и *Кемеш*, те романе *Еј о води*, *Ако гуџо плегаш у йонор* и *Људи без тробова*.

Основао је књижевни часопис *Сенџ* и књижевни веб часопис Eckermann.

Учествовао је на књижевним фестивалима „Гласови Медитерана“ у Сету (Француска), на Песничком бијеналу у Москви, наступао у Музеју „Сребрни век“ – Виленица у Словенији, Дани и ноћи литературе у Констанци (Румунија), на Горановом прољећу у Хрватској и Калимера у Црној Гори.

Дела су му преведена на преко 20 језика.

Добитник је бројних награда: „Меша Селимовић“, „Бранко Миљковић“, „Ђура Јакшић“, „Ахмед Вали“, „Стеван Сремац“, „Сергије Лајковић“, „Златно слово“, Златна значка КПЗ Србије, Виталове награде.

РЕДИТЕЉ

Полазим од романа Енеса Халиловића. Он се заснива на истинитим савременим догађајима у Новом Пазару. За мене то је романсирани облик психолошког истраживања друштва, на бази студије случаја личне историје једне сиромашне девојчице до њеног пунолетства.

Закључак је следећи: ако се родиш у сиромашној породици, и ако си поштен, цео живот провешћеш у беди, аргатујући само да би се једва прехранио. Високо образовање остаће ти недоступно. Бићеш понижен и потцењен. Бићеш роба и роб, роба и робиња. Твоја деца и сама ће бити роба и робови.

Ту се један локални проблем показује као глобални феномен. Наслеђе има примат над правдом, имовина над истином, посед над слободом. Наслеђени економски статус постаје судбина; припадност класи сиромашних постаје проклетство. То је тема ове позоришне представе и ту, с глумцима и глумицама Регионалног позоришта, почиње моје драматуршко и редитељско истраживање.

Испитивали смо све иоле вероватне могућности промене живота главне јунакиње и створили оригиналне ситуације у неколико ва-

ријанти. Наша представа је огледало друштва и његових норми. Потресло нас је сазнање до којег смо дошли, да обичаји, секуларне и сакралне институције постоје углавном да би људи у њима сакрили своју душу од себе.

Граду и градовима, у Културном центру Новог Пазара саздали смо место где грађани могу да се суоче са сопственим душама.

Златко Паковић

Писац и позоришни аутор (Ваљево, 1968). Објавио је збирку песама *Дневник љевања*, романе: *Соба за један кревет*, *Заједнички љејео* (немачко издање: *Die gemeinsame Asche*, Берлин 2013), књиге есеја: *Анаџомија националистичкој морала*, *О ауџориџарној савести*, драмске комаде: *Енциклопедија живих*, *Философија љаланке*, *Крлежа или шџо су нама засџаве и шџо смо ми засџавама*, *да џако за њима љачемо*, *Vox Dei – џрађанска њејослушност*, *Паја Фрањо се хрва са својим анђелом*.



Објавио је више од хиљаду критичких текстова у дневним и недељним новинама на уметничке, културалне и политичке теме.

Као драмски аутор и позоришни редитељ, развио је особену поетику критичког позоришта, наглашеног лудичког израза. Такве су његове ауторске представе: *Сребреница*. *Каг ми убијени усџанемо* (2020), *Црква босанска* (2020), *Vox Dei – џрађанска њејослушност* (2019), *Крлежа или шџо су нама засџаве и шџо смо ми засџавама*, *да џако за њима љачемо* (2018), *Јулије Цезар – res publica или cosa nostra* (2018), *Бојџе се Алаха: смисао животиа и смрџи* *Ћамила Сијарића* (2017), *Othello – незаконџиа љиџурија* (2017), *Дон Кихот* *или шџа су данас вејџрењаче и одакле вејџар дува* (2017), *Кайџиализам*, *џеометријским редом изложен* (2016), *Философија љаланке – Божићни ораџоријум Радомиру Конџанџиновићу* (2016), *Енциклопедија живих – уметничка инџтервенција у србијанској и косовској сџварности* (2015), *Ибзенев 'Нејџријџеш џарада'* *као Брехџов џоучни комад* (2014), *Убиџи Зорана Ћинђића* (2012)...

Добитник је International Ibsen Scholarship 2014. за позоришну режију и стипендије бечког Museums Quartiera 2015. за књижевност. Добитник је Награде „Десимир Тошић“ 2010. за публицистику.

Дипломирао је позоришну и радио режију на Факултету драмских уметности у Београду.

КРИТИКА

СВАКО ЈЕ ТАЛАЦ ХЛЕБА КОЈИ ЈЕДЕ

Претпоследњи дан марта, прохладно али пријатно вече... И, колико то корона дозвољава, пуно гледалиште инсталирано на сцени Културног центра Нови Пазар.

Пето извођење представе *Ако дуго ледаш у њонор* Златка Паковића, позоришне поеме по мотивима истоименог романа Енеса Халиловића, дословце никога није оставило равнодушним. Напротив!

С узбуђењем, пажњом, па и својеврсним учествовањем, гледаоци су испратили позоришно остварење које је вивисекција друштвених (не)прилика сазданих од социјалног очаја, неправде, беде, историјског, као и религијског наслеђа, као и (не)могућег положаја жене у таквом контексту. Глумци, који су потписани и као драматурзи, у преплитању сонгова и играних партитура, нимало случајно мењајући улоге, између осталог, преиспитивали су различите (не)могуће исходе једног, конкретног случаја силавања. Прецизније; лепа, сиромашна шеснаестогодишњакиња успева да се запосли код локалног тајкуна, пријатеља покојног јој оца и оронеле мајке. За мизерну плату бесомучно ради у пазарској индустрији цинса, која је њеном послодавцу само покриће за бављење нелегалним пословима попут трговине дрогом. У датом тренутку он је силује, а потом наставља то да чини. Кроз представу се, затим, развијају (не)могућа разрешења; шта бива када, односно ако прећути, шта ако му се одупре успевајући да га повреди, шта ако га тужи... И, како год окренеш, неизбежно је њено страдање у којем се огледа слојевита слика актуелног нам друштва огрезлог у одсуству емпатије, одсуству икакве правде,



потпулог у очај, беду, бескрупулозност у свим сегментима, ћутање, пристајање... У једном од сонгова простором одјекује: „Свако је талац хлеба који једе/И нема тога што уста неће слагати ради хлеба//Зашто нема хлеба за све, кад га има за све?/Хлеба нема, да би имало лажи!“

По речима Милоша Латинковића, директора Битеф театра ово је „одличан репертоарски потез и представа која својим одликама високо позиционира ово позориште на ширем простору. Темље се на добром тексту, доброј глуми, а нема, тј. не пати од редитељске екстраваганције.“

Татјана Њежић
(Блиц, 1. 4. 2021)

ПРВИ ПУТ НА СТЕРИЈИНОМ ПОЗОРЈУ

Регионално позориште Нови Пазар основано је 2003. као професионално позориште и једно је од најмлађих у нашој земљи. За све ово време урађено је на десетине премијера позоришних представа, које је редовно пратило више хиљада посетилаца на домаћој сцени, те на гостовањима у земљи и иностранству.

Представа *Хасанатиница* по тексту Љубомира Симовића у режији Андријане Виденовић проглашена је за једну од пет најбољих представа у 2013. (по речима театролога и самог аутора текста). На позив РТС-а, у оквиру „ТВ Театра“, који снима само пет представа годишње на нивоу Србије, реализовали смо наш пројекат *Хасанатиница*.

Представа *Лавина* по тексту турског писца Тунцера Џуценолуа у режији Стевана Бодроже проглашена је у пет најбољих позоришних представа у 2020. години (избор критичара *Полиџике* од 29. 12. 2020). Представа је рађена у копродукцији са „Пулс театром“ Лазаревац.

Један од најзначајнијих догађаја за ово позориште, и за сам град, јесте организовање 54. Фестивала професионалних позоришта Србије „Јоаким Вујић“ 2018. године. Нови Пазар је у време трајања Фестивала био престоница позоришне уметности у нашој земљи.

Како је Нови Пазар вишенационална и мултикултурална средина, позориште носи и велику одговорност за очување традиције и културе народа и заједница у овом делу Србије. Посебна пажња поклања се најмлађој популацији, тако да овај театар годишње реализује интерактивне представе за децу, и том приликом у позоришну салу у неколико дана играња дође више од 5 хиљада деце, предшколског и школског узраста.

Неке од значајних представа које је Регионално позориште реализовало у протеклим позоришним сезонама: *Хасанаџиница*, *Омер и Мерима*, *Белава њевачица*, *Бура*, *Ошело*, *Дежави*, *Пинокио*, *Џинско коло*, *Жалосна свадба*, *Луда лова*, *Жак и његов тосјодар*, *Живи су није смешно*, *Збрка око вука*, *Није лако бити дете*, *Да л је мојуће брајше Нормане*, *Пейелуја*, *Ако дуо љедаш у ѿнор...*



WRITER

ENES HALILOVIĆ (NOVI PAZAR, 1977)

A storyteller, novelist, poet, and playwright. He published his first poem at 16 and his first book, *Middle Name*, at 17. He published poetry collections – *Middle Name*, *Voluptuous Horse*, *Leaves on Water*, *Poems from Sickness and Health*, *The Walls*, and *Bangladesh* – and short story collections – *Descendants of the Rejected Suitors*, *Capillary Actions*, and *A Strange Book* – as well as plays – *Within the Living* and *Kemet* – and novels *The Epic of Water*, *When You Gaze Long into an Abyss*, and *People Without Graves*.

He has founded the literary magazine *Sent* and literary web magazine *Eckermann*.

He performed at literary festivals in France (Mediterranean Voices, Sète), Russia (Poetic Biennale, Moscow), Slovenia (in the Silver Century Museum, Vilenica), Romania (Days and Nights of Literature, Constanța), Croatia (Goran's Spring), and Montenegro (Calimera).

His prose and poetry have been translated into over twenty languages.

He is the recipient of numerous awards, including the Meša Selimović Award, the Branko Miljković Award, the Đura Jakšić Award, the Ahmed Vali Award, the Stevan Sremac Award, the Sergije Lajković Award, the Golden Letter Award, the Golden Badge of the Serbian Culture and Education Society, and the Vital Award.

DIRECTOR

ZLATKO PAKOVIĆ (VALJEVO, 1968)

He published a collection of poems *A Diary of Singing*, novels *A Single Bed Room* and *Joint Ashes* (published in German as *Die Gemeinsame Asche* in Berlin in 2013), and books of essays *Anatomy of Nationalist Morality* and *On Authoritarian Consciousness*, as well as dramas *Encyclopedia of the Living*, *Provincial Philosophy*, *Krleža*, or *What We Mean to the Flags and What the Flags Mean to Us to Cry over Them So Loudly*, *Vox Dei – Civil Disobedience*, and *Pope Francis Wrestles His Angel*.





He published over a thousand critical articles in daily and weekly publications covering art, culture, and politics.

As a playwright and director, he developed distinctive poetics of critical theatre with strongly emphasized ludic expressions. Such are his author's projects *Srebrenica*, *When We the Killed Rise* (2020), *The Church of Bosnia* (2020), *Vox Dei – Civil Disobedience* (2019), *Krleža, or What We Mean to the Flags and What the Flags Mean to Us to Cry over Them So Loudly* (2018), *Julius Caesar – Res Publica or Cosa Nostra* (2018), *Fear the Allah: The Purpose of the Life and Death of Ćamil Sijarić* (2017), *Othello – An Illegitimate Liturgy* (2017), *Don Quixote, or What Are the Windmills Today and Where Does the Wind Come From* (2017), *Capitalism, in Geometrical Order* (2016), *Provincial Philosophy – A Christmas Oratorio for Radomir Konstantinović* (2016), *Encyclopedia of the Living – An Artistic Intervention to the Serbian and Kosovo Reality* (2015), *Ibsen's An Enemy of the People as a Brecht's Teaching-Play* (2014), *To Kill Zoran Đinđić* (2012), etc.

He is the recipient of the International Ibsen Scholarship in 2014 and the MuseumsQuartier Scholarship in 2015, as well as the Desimir Tošić Award for the best column in 2010.

He graduated from the Department of Theatre and Radio Directing at the Faculty of Dramatic Arts in Belgrade.

REVIEWS

EVERYONE IS A HOSTAGE OF THE BREAD THEY EAT

The penultimate day of March, a chilly, but pleasant evening... And a full house – as much as that is possible in these COVID days – at the Cultural Centre Novi Pazar.

The fifth performance of *When You Gaze Long into an Abyss* by Zlatko Paković, a theatrical poem based on the eponymous novel by Enes Halilović, left nobody indifferent. On the contrary!

With excitement, attention, and even participation, the audience followed this theatrical achievement, vivisection of social (in)conveniences created by the social despair, the injustice, the misery, the historical, and religious heritage, as well as the (im)possible position of women in such a context. The actors, who are also credited as dramaturges, questioned, among other things, the different (impossible) outcomes of rape between singing and acting, not accidentally changing roles. To be precise: a beautiful and poor sixteen-year-old manages to get a job with a local tycoon, a friend of her late father and a decrepit mother. For a miserable salary, she works tirelessly in the Novi Pazar jeans industry, which is only a cover for illegal activities such as drug trafficking. At a certain point, he rapes her once and then continues to do so. The play, then, explores (impossible) solutions: what happens when and if she keeps silent, what if she repels and hurts him, what if she sues him? One way or another,



her suffering is inevitable, mirroring a multi-layered image of our current society that has no empathy, no justice, drowning in despair, misery, unscrupulousness in all segments, in silence, and consent... In one of the songs, the following words echo: "Everyone is a hostage of the bread they eat / And there is nothing people would not do for the bread / Why is there no bread for everyone, where there is bread for everyone? / We have no bread so that we could have lies!"

To quote Miloš Latinović, the director of the Bitez Theatre, this is "an amazing move and a play that possesses the qualities that put this theatre high on the list of regional theatres. It is based on a good play and good acting, while it does not have, i.e. does not suffer from directorial extravagance."

Tatjana Nježić (*Blic*, 1st April 2021)

ABOUT THE NOVEL:

The novel goes to the very limits of evil and misfortune of human destinies, from the family curse, the poverty of the family of two invalids, the son who becomes a drug addict and the daughter – the protagonist

– whose life struggles and a need for an honorable life in impossible conditions ends in constant losses. It is a provincial environment in which small good deeds are silenced by the unlimited arrogance of the rich. People fight for a "tiny bite", everyone is "a hostage of the bread they eat" and that is why they hide other people's shame, evil deeds, and even crimes, because that would, otherwise, turn into their shame and guilt. Everyone knows everything, and "those who have are dirty, while those who do not are clean", says Halilović. "When you accept obscenity, they hide you. When you do not, they humiliate you. "

(...) When asked by a journalist whether the novel is the product of his imagination, Enes Halilović answered: "The writer is a witness of the time..."

When You Gaze Long into an Abyss is written in the manner of the best oral narrators. In that respect, it is similar to the Serbian reality-based prose of the 1970s, represented by Dragoslav Mihailović, Vidosav Stevanović, Milisav Savić, Miroslav Josić Višnjić, Slavko Lebedinski, Radoslav Bratić... Unlike them, Enes Halilović uses directness to portray the depth and omnipresence of evil faced by the characters.

Milivoj Anđelković